

Конопенко О.П.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри правових наук та філософії
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ

Труднощі переходу до демократії, як в Україні, так і в інших посткомуністичних країнах, сплеск активності має під час «помаранчевої революції» загострили увагу науковців до проблеми політичної участі як своєрідної інтегральної характеристики політичної культури.

Інтерес до проблеми соціокультурних впливів на суспільно-політичну активність індивідів не випадковий. На думку українських вчених (В. Танчер), в соціології певний час переважала тенденція зводити модернізацію до структурних чи інституційних змін, соціо-економічних процесів. Культурні ж аспекти соціальних трансформацій були на другому плані. Проте реалії ХХІ століття саме їх висувують на авансцену соціологічного теоретизування [1, с. 18].

Вчені-гумантарії виокремлюють, як мінімум, три версії соціокультурного підходу, які дозволяють більш-менш повно вивчати сучасне суспільство. А саме: а) культура є якістю суспільства і соціального життя та соціальних відносин у його межах; кожне конкретне суспільство є якісно визначеним через його культуру; саме тому і саме цим воно відрізняється від інших суспільств; б) культурне і соціальне становлять два базові складники суспільства; їх питома вага і співвідношення в межах соціуму має конкретно-історичний характер; в) суспільство є різновидом системи, яка, в залежності від співвідношення в ній соціальності й культури, розвивається від простої до складної надорганічної і далі – до соціокультурної системи, що має здатність саморозвиватися й саморегулюватися [2, с. 42].

Не менш важливим для культури демократії є формування відповідної моделі поведінки суб'єктів політичних відносин, на чому наголошували, зокрема, Г. Алмонд, С. Верба, С.М. Ліпсет, Р. Даль, Г. Ерме, Р. Інглгардт, А. Інкельс, Р.Д. Патнам.

«Міць демократії немислима поза повноцінною демократичною культурою. Демократія життєздатна лише тоді, коли віддзеркалює

політичний досвід і справжню злагоду в суспільстві – згоду яка спирається на почуття відповідальності і домінування загального інтересу», – наголошує Г. Ерме [3, с. 87]. На його думку, демократія, – це, насамперед, культура, а не лише система інститутів; у будь якому випадку це набуток еволюції культурного розвитку, без якого ці інститути не мали б коренів.

Всебічна підтримка та культивування політичної культури демократії сприяє формування прошарку громадян, які не лише віддані ідеалам демократії, але й на практиці підтримують базові демократичні інститути.

Сучасний громадянин має володіти мінімально достатнім обсягом знань про те, що відповідає його інтересам, і про те, який політичний вибір дозволяє йому забезпечити ці інтереси. Сучасні інститути не можуть працювати самі по собі. Вони потребують людей, характер соціальної, економічної і політичної поведінки яких відповідав би запитам суспільства.

Україна, здобувши незалежність, устами тодішніх своїх очільників задекларувала розбудову демократичної держави. Та ніхто тоді не замислювався, на яких засадах має вона розбудовуватися.

Розмірковуючи над долею демократії, І. Ільїн писав: «Будь-який політичний устрій має власні життєві основи <...> Зникають ці основи – й політичний устрій вироджується у зловісну карикатуру, а потім власну протилежність. Брак цих основ у житті народу означає, що цей народ не здатний до такого політичного устою; що такого державного устрою зовсім не слід запроваджувати під загрозою згубних його наслідків. <...> Демократія має власні життєві основи – в дусі народу, його правосвідомості, в його соціальному укладі. Немає цих основ – і демократія вироджується або в охлократію, або в тиранію» [4, с. 66]. У цьому контексті слід звернути увагу на таку закономірність: переважна більшість економічно розвинутих країн є демократичними. Тому справедливо можна стверджувати, що економічний розвиток створює в суспільстві сприятливі умови для розгортання процесів демократизації.

Перехід до демократії передбачає наявність відповідних умов і у сфері соціальних відносин. Потрібно зауважити, що соціальні умови демократії виникають зазвичай у надрах громадянського суспільства. Чим досконаліше суспільство, тим ефективніша демократія. Якість суспільства залежить від якості членів даного суспільства, та їх рівня культури, прагненнями, мораллю тощо. Головна умова ефективного функціонування громадянського суспільства полягає в соціальній і політичній свободі, гармонійних відносинах з державними структурами. Соціальна свобода забезпечує

активну участь людей у справах громади та у політичному управлінні, в широкому розумінні – у самовизначенні особи в суспільстві.

Соціально-класова структура України з перехідною економікою має певні особливості. По-перше, в неї не існує чітких кордонів між класами за професійною ознакою. Це пояснюється тим, що ці класи потрапили під жорнова двоєдиного процесу: «розмивання» старих класів і формування нових. В соціальній структурі таких країн з'являється багато маргіналів – «напівробітників», «напівбізнесменів», «напівселян», які перебувають в стані переходу з однієї соціальної спільноти до іншої. Відтак їм доводиться «грати» різні соціальні ролі. По-друге, значна частина громадян животіє на межі бідності. По-третє, існує порівняно невелика частина середнього класу, який тільки починає формуватися.

Соціальний плюралізм передбачає наявність такої важливої передумови демократії, як численний і впливовий середній клас. Аристотель, розмірковуючи над формами суспільного устрою, вважав що середній достаток з усіх благ – найкращий [5, с. 547].

Політичній культурі українського суспільства в цілому притаманне поєднання різних систем цінностей, часом несумісних політичних орієнтацій та діаметрально протилежних типів політичної свідомості, позитивних і негативних характеристик явищ і політичних процесів, раціональних та ірраціональних чинників. За спостереженнями соціологів, специфічною ознакою свідомості в умовах посттоталітарного розвитку є амбівалентність з комфортно-нігілістичною спрямованістю [6, с. 115].

Індикатором якості політичної участі вважають політичну ефективність, яка, у свою чергу, дає змістову характеристику панівній у суспільстві політичній культурі. Під політичною ефективністю розуміють відчуття пересічною людиною можливості справляти вплив на політичний процес. Високий рівень політичної ефективності в масовій свідомості громадян корелює з розвинутою демократією в країні [7, с. 93].

Серед причин, які зумовлюють низький рівень громадської активності, можна назвати: наявність соціально-психологічних стереотипів, пов'язаних з патерналістськими настроями, які частково відтворюються в умовах несправедливої та недосконалої системи розподілу ресурсів на всіх рівнях; низький рівень матеріального забезпечення переважної більшості громадян, що корелює мінімальними показниками громадської активності; брак політичних ідеалів, які б стимулювали громадянську активність; втрата довіри до інститутів державної влади та можливості впливу на них, а також

брак розвинутих механізмів зворотного зв'язку між владою і громадянами; нерозвиненість інституційної структури громадянського суспільства, яка виступає в якості каналів громадянської активності – профспілок, громадських організацій, об'єднань і груп, незалежних ЗМІ тощо.

Таким чином, можна зробити деякі узагальнення щодо характеру соціокультурних чинників політичної участі в умовах демократичної трансформації в Україні. По-перше, немає чіткої диференціації соціально-стратифікаційної структури суспільства; процес поляризації супроводжується вимиранням старого середнього прошарку і надто повільним формуванням нового. По-друге, тип політичної культури українського суспільства науковці оцінюють як перехідний. Політичній свідомості українського населення притаманні такі риси, як схильність до конформізму. По-третє, головна загроза майбутньому демократії в Україні детермінується кризою ідентичності, притаманною значній частині громадян. Справа в тому, що нові суспільні відносини, пов'язані з цінностями сучасної демократії, вступають в протиріччя з цінностями, які відтворюють рудименти радянської субкультури: подвійна мораль, уявна, а не реальна відданість ідеалам та інші деструктивні риси. По-четверте, є певні ознаки пожвавлення демократичної політичної участі: дещо зросла політична ефективність, спостерігається позитивна тенденція зміни базисного типу особистості.

Новим етапом у розвитку української демократії є вихід на політичну арену нових соціальних груп, зокрема – представників нового середнього класу, зацікавлених у встановленні стабільних, правових і демократичних відносин; зростає політична культура громадян; «дорослішає» громадянське суспільство.

Література

1. Танчер В. Соціологічна концептуалізація суперечливого процесу модернізації // Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід / За ред. В.В. Танчера, В.П. Степаненка. – К.: Інститут соціології НАН України. – С. 13–26.
2. Черниш Н., Ровенчак О. Основні поняття і положення соціокультурного підходу та специфіка застосування їх у соціології // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 1. – С. 37–53.
3. Эрме Г. Культура и демократия / Пер. с франц. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Экспорт», 1994. – 192 с.

4. Ильин И. Основы демократии // «Наши задачи». Избранные статьи (1948 – 1954 гг.) // Юность. – 1990. – № 8. – С.60–71.
5. Аристотель. Политика // Мыслители Греции. От мифа к логике: Сочинения. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Прес; Харьков: Фолио, 1998. – С. 441–699.
6. Головаха Е.И., Панина Н.В. Социальное безумие: история, теория и современная практика. – К.: Абрис, 1994. – 168 с.
7. Паніна Н. Українське суспільство 1994 – 2005: соціологічний моніторинг. – К.: Видавництво Софія, 2005. – 160 с.

Kostinyuk E. V.

*4th year student of the Faculty of Psychology, Political Science and Sociology
National University “Odesa Law Academy”*

INSTITUTIONAL WEAKNESSES OF THE UN IN SOLVING GLOBAL PROBLEMS: IDEAS FOR THE IMPROVEMENT

In a modern global community one of the most influential institute on the international scene, which presents most of a state's representatives, is The United Nations (the UN), which was established on 24 October 1945 with the Charter, that consists of 19 chapters and 111 articles.

In Chapter 1, 1st and 2nd articles set out the main objectives and principles under which the UN functions. The main features of this Organization is a distinct political character, which has found its expression in orientation on such problems as peace, safety and a broad competence in all aspects of international cooperation.

Thus the UN is obliged to maintain international peace and safety and to that end: to take effective collective measures for the prevention and elimination of threats to the peace and for the suppression of aggression acts or other breaches of the peace by the peaceful measures in accordance with the principles of justice, international law and democracy; to develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples; to achieve international cooperation in solving economic, social, cultural or humanitarian international problems and promotion and encouragement of the respect human rights and fundamental freedoms for everyone, without exception,